

„Mama taty nazywa się Barbara, ponieważ urodziła się w Barbórkę” – religijne motywacje nadawania imion dzieciom czterech pokoleń Polaków (na przykładzie rodzin studentów i studentek Uniwersytetu Warszawskiego)¹

Akt nadania imienia, mimo że u swych podstaw bardzo pragmatyczny, zanurzony jest w sferze mistycznej. Wymiar i specyfika tej drugiej zależą od typu, korzeni i momentu rozwoju kultury, w której funkcjonują osoby realizujące akt nominacji. W kulturach chrześcijańskich nadanie imienia stanowi element obrządku włączenia dziecka (rzadziej dorosłego) do wspólnoty ludzi wierzących. Jest więc mocno zrytualizowane, zanurzone w symbolice i tradycjach religijnych. Z drugiej strony stanowi wymóg prawny, do którego zobligowani są wszyscy – nie tylko osoby deklarujące wiarę chrześcijańską².

Obserwacja motywacji imienniczych w dawnych i współczesnych społeczeństwach pozwala podzielić je na dwie duże grupy, wynikające z dychotomiczności aktu nominacyjnego. Pierwsza z nich to **motywacje świeckie**, do których zaliczyć należy między innymi nadawanie imion:

- a. po przodkach,
- b. literackich i medialnych,
- c. mających na celu upamiętnić postaci historyczne,
- d. osób wpływowych w danej społeczności,

---

¹ Na podstawie tego samego materiału przygotowuję także artykuł na temat imion literackich i medialnych.

² Z uwagi na ograniczenia formalne nie omawiam w artykule stanu badań nad historycznymi i współczesnymi motywacjami nadawania imion. Wykaz literatury znaleźć można w cytowanych przeze mnie pracach: Bystroń 1938; Doroszewicz 2013; Czaplicka-Jedlikowska 2008.

- e. stanowiących przejaw manifestacji przekonań i poglądów politycznych,
- f. identyfikujących etnicznie (w społecznościach multikulturowych),
- g. krótkich i uniwersalnych (mających na celu ułatwienie dziecku funkcjonowania w społeczeństwie).

Druga grupa to **motywacje religijne**, tj. nadawanie imion:

- a. kalendarzowych (inaczej „przyniesionych”),
- b. mających na celu zjednanie przychylności konkretnego patrona ważnego dla danej społeczności lub rodziny dziecka,
- c. związanych z ważnymi wydarzeniami o charakterze religijnym,
- d. stanowiących wotum dziękczynne, błagalne lub przebłagalne.

Zaproponowany podział nie wyklucza oczywiście sytuacji, w których motywacje dwóch typów przeplatają się wzajemnie, towarzyszą sobie, lub, w wypadku motywacji religijnych, ulegają wtórnej sekularyzacji. Z tą ostatnią sytuacją mamy do czynienia na przykład w odniesieniu do motywacji kalendarzowej, która wyrasta z przeświadczenia, że dziecko wybiera sobie patrona, który ma nad nim czuwać, a która ewoluować może w kierunku nadawania imion pozwalających tego samego dnia obchodzić urodziny i imieniny. Imiona kalendarzowe stanowią też niekiedy kompromis w sporach rodziców, którzy nie mogą dojść do porozumienia, jakie imię nadać noworodkowi i zdają się na los, którego jednak nie wiążą już z wierzeniami religijnymi.

Przedmiotem artykułu są motywacje religijne obserwowane w aktach nominacyjnych czterech pokoleń Polaków. Jego cel stanowi próba odpowiedzi na pytanie, jak zmienia się wpływ religii i kultury chrześcijańskiej na tendencje imiennicze XX i XXI w. oraz jakie aspekty kultu religijnego dominowały i dominują w aktach nominacyjnych dokonywanych na przestrzeni ponad stu lat. Ze względu na specyfikę i ograniczenia materiału badawczego wnioski, które prezentuję, mają charakter hipotez. Stanowią natomiast mogą punkt wyjścia do dalszych analiz porównawczych.

Charakterystyka materiału badawczego

Obiekt badań to swobodne wypowiedzi studentów Uniwersytetu Warszawskiego – uczestników czterech edycji semestralnego kursu internetowego *Postawy antropologii, czyli co mówi o mnie moje imię i nazwisko*, prowadzonego przez mnie w latach 2018–2021 na platformie Kampus COME. Kurs realizowałam w ramach tzw. przedmiotów ogólnouniwersyteckich, co oznacza, że brali w nim udział studenci różnych kierunków, zarówno humanistycznych, społecznych, jak i ścisłych. Omawiana grupa jest niejednorodna również pod względem pochodzenia i miejsca zamieszkania – osoby ją tworzące urodziły się i wychowały we wsiach, mia-

steczkach i miastach całej Polski, a przodkowie części z nich pochodzili z terenów dawnych Kresów Wschodnich. Podstawę analizy stanowi 335 wypowiedzi studentów i studentek Uniwersytetu Warszawskiego urodzonych od przełomu lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych po początek wieku XXI.

Jedno z zadań, które wykonywali uczestnicy kursu, polegało na opisanu motywacji imienniczych zaobserwowanych w ich rodzinach i wśród bliskich znajomych. Warto zwrócić uwagę na świadomość onomastyczną studentów, którzy przed wykonaniem zadania wzięli udział w kilkorgu zajęć poświęconych imiennictwu, znali więc klasyfikację imion wg Marii Malec oraz (przynajmniej w płaszczyźnie deklaratywnej) zapoznali się z dwoma tekstami dotyczącymi motywacji nadawania imion, tj. *Księgą imion w Polsce używanych* Jana Stanisława Bystronia (Bystron 1938) i artykułem Krystyny Doroszewicz pt. *Psychologiczne aspekty imion ludzkich* (Doroszewicz 2003). Konwencja zadania (odpowiedzi na dostępnym dla wszystkich uczestników forum) sprawiła także, że studenci mieli możliwość czytania wypowiedzi swoich kolegów i koleżanek. Zadanie ujawniło różny stopień zainteresowania zagadnieniem. Choć spora część uczestników pisała o tym, że sprowokowało ich ono do rozmów z rodzicami i dziadkami, a niektóre wypowiedzi stawały się rozbudowanymi opowieściami, zdarzały się osoby, które nie przejawiały zainteresowania tematem i odpowiadały w kilku zdaniach.

W związku z tym, że w odpowiedziach uczestników pojawiły się informacje na temat motywacji nadawania imion im samym, ich rodzicom, dziadkom i (rzadziej) pradziadkom oraz (również rzadko) ich dzieciom lub dzieciom ich rodzeństwa, zebrany materiał onomastyczny pozwolił prześledzić motywacje nadawania imion pięciu pokoleniom Polaków. Przy czym motywacji religijnych nie zaobserwowałam w odniesieniu do pokolenia pradziadków, z tego też powodu w artykule omawiam to zagadnienie na podstawie wypowiedzi dotyczących przedstawicieli czterech pokoleń. Podział na pokolenia ma oczywiście charakter umowny, ponieważ studenci nie wskazywali roku urodzenia członków swoich rodzin. Fakt ten nie wpływa jednak znacząco na wnioski płynące z badań.

Warto w tym miejscu zwrócić uwagę na jeszcze jedno ograniczenie, które narzuca tak zebrany materiał – z oczywistych względów najwięcej informacji dotyczy przyczyn nadawania imion studentom i ich rodzeństwu, nieco mniej – pokoleniu ich rodziców, jeszcze mniej – najstarszym członkom ich rodzin. Podstawą sądów na temat tych ostatnich były często przekazywane z pokolenia na pokolenie opowieści rodzinne, czyli sądy zapośredniczone w odróżnieniu od motywacji nazewniczych dotyczących młodszych pokoleń, w wypadku których studenci mieli dostęp do wypowiedzi osób bezpośrednio decydujących o wyborze analizowanych imion. W związku z tymi ograniczeniami trudno w odniesieniu do zebranego materiału przeprowadzić analizy statystyczne. Nie

były więc one celem opisywanych badań, jednak dane frekwencyjne traktuję jako dane pomocnicze umożliwiające sformułowanie pewnych wniosków. Wydaje się bowiem, że mimo ograniczeń opisany materiał pozwala na wieloaspektowe badania socjo- i psychonomastyczne. Dzięki temu, że odpowiedzi miały w dużej mierze charakter spontaniczny, a ich autorzy wykazywali się podbudowaną lekturami świadomością onomastyczną, dają one nieco inne możliwości niż wykorzystywane zwykle w takich celach badania ankietowe.

Pokolenie I (dziadkowie)

Analiza wypowiedzi na forum pozwoliła stwierdzić, że pobudki religijne decydowały w wyborze imion dla co najmniej 29 osób z pokolenia najstarszego. Listę tych imion w podziale na imiona męskie i żeńskie wraz z informacją o tym, czy imiona te zostały nadane jako pierwsze, czy drugie, umieściłam w tabelach 1 i 2.

L.p.	Imię	I czy II	Liczba
1.	<i>Piotr</i>	I	2
2.	<i>Stanisław</i>	I	2
3.	<i>Henryk</i>	II	1
4.	<i>Ignacy</i>	I	1
5.	<i>Jan</i>	I	1
6.	<i>Józef</i>	I	1
7.	<i>Marian</i>	I	1
8.	<i>Michał</i>	I	1
9.	<i>Romuald</i>	I	1
10.	<i>Walenty</i>	I	1
11.	<i>Wolfgang</i>	I	1
Razem			13

Tabela 1. Imiona męskie nadane z pobudek religijnych w pokoleniu I

L.p.	Imię	I czy II	Liczba
1.	<i>Helena</i>	I, II	3
2.	<i>Ewa</i>	I	2
3.	<i>Janina</i>	I	2
4.	<i>Adela</i>	I	1
5.	<i>Anna</i>	I	1
6.	<i>Barbara</i>	I	1
7.	<i>Franciszka</i>	I	1
8.	<i>Irena</i>	I	1
9.	<i>Jadwiga</i>	I	1
10.	<i>Krystyna</i>	I	1
11.	<i>Maria</i>	I	1
12.	<i>Zenona</i>	I	1
Razem			16

Tabela 2. Imiona żeńskie nadane z pobudek religijnych w pokoleniu I

„Mama taty nazywa się Barbara, ponieważ urodziła się w Barbórkę” ...

Z danych zaprezentowanych w tabelach wynika, że w pokoleniu dziadków trudno mówić o jakiegokolwiek różnicy liczbowej w odniesieniu do kryterium płciowego. Studenci opisywali przede wszystkim imiona pierwsze, można jednak sądzić, że powodem takiego stanu rzeczy nie jest unikanie motywacji religijnej w zakresie nadawania drugich imion, a fakt, że drugich imion najstarszych osób po prostu nie pamiętali lub nie używano ich nawet w rodzinie, więc opowieści o motywacji nie przetrwały w pamięci przodków.

W zaprezentowanym zestawieniu dominują imiona jednostkowe, choć zarówno wśród męskich (*Piotr, Stanisław*), jak i żeńskich (*Helena, Ewa, Janina*) nie-liczne imiona się powtórzyły. W grupie onimów męskich nadanych w pokoleniu I z pobudek religijnych dominują imiona świętych pozabiblijnych (*Stanisław, Henryk, Ignacy, Romuald, Walenty, Wolfgang*), rzadsze są imiona nawiązujące do postaci ze Starego (*Józef, Michał*) i Nowego (*Piotr, Marian*) Testamentu. Z podobną sytuacją mamy do czynienia w grupie imion żeńskich. Tu również dominują imiona hagiograficzne (*Helena, Adela, Barbara, Franciszka, Irena, Jadwiga, Krystyna, Zenona*), w mniejszości znalazły się imiona postaci biblijnych (*Ewa, Anna, Maria*). Warto zwrócić uwagę na to, że patronimiczny charakter społeczeństwa przełomu XIX i XX oraz początku XX w.³ oraz zmaskulinizowany kształt kalendarza świętych sprawił, że częściej nadawano żeńskie odpowiedniki imion męskich (*Janina* na część świętego Jana, *Franciszka* na cześć św. Franciszka, *Zenona* na cześć św. Zenona), niż imiona męskie na cześć świętych kobiet (*Marian* na cześć Maryi). Wydaje się też, że popularność postaci św. Jana Chrzciela i św. Franciszka z Asyżu sprawiła, że dziewczynkom urodzonym we wspomnienia tych świętych nie szukano żeńskich patronek.

Analiza wypowiedzi uczestników kursu prowadzi do wniosku, że w obrębie motywacji religijnych w pokoleniu I dominowała motywacja kalendarzowa – w związku z dniem narodzenia we wspomnienie konkretnego świętego nadano imiona co najmniej 17 dzieciom. Poza wymienionymi żeńskimi odpowiednikami imion męskich są to: *Adela, Barbara, Ewa, Henryk, Maria, Michał, Piotr, Romuald, Stanisław, Zenona*. Imię *Walenty* nadane dziadkowi jednej ze studentek ma podwójną motywację religijną:

Moi pradiadkowie najpierw zdecydowali się ochrzcić syna, zanim dopełnili formalności w urzędzie, i zdecydowali się na imię *Janusz*. Jednak los i bardzo uparty ksiądz proboszcz zdecydowali, że **skoro chrzciny odbywały się w walentynki, a kościół w Futomie, w którym miały miejsce, był pod wezwaniem św. Walentego**, to wszyscy chrzczeni tego dnia chłopcy nazwani zostali **Walenty**⁴.

³ Zakładam, że to właśnie w tych latach urodzili się przedstawiciele I pokolenia.

⁴ Wszystkie wypowiedzi pochodzą z forów na platformie COME dostępnej jedynie dla uczestników kursu. Tam, gdzie było to konieczne, poprawiłam oczywiste usterki językowe lub graficzne. Wszystkie wyróżnienia w cytatach pochodzą ode mnie.

Wypowiedź ta stanowi dowód na wpływ duchowieństwa na nadawanie imion przedstawicielom najstarszego pokolenia. Często przejawiał się on także w odmowie nadania imienia, które nie miało patrona (lub patron był księdzu nieznanym). Z tej przyczyny zostały nadane imiona: *Helena* (zamiast proponowanego przez rodziców *Halina*), *Piotr* (zamiast *Waldemar*), *Irena* (zamiast *Aldona*). W jednym wypadku duchowny zmienił dziecku imię ze *Stefana* na *Jan* – argumentował to faktem, że dziecko jest bardzo słabe, więc lepiej oddać je w opiekę silnemu świętemu (św. Jan Chrzciciel).

I to właśnie próba zjednania dziecka opieki konkretnego świętego lub dostrzeżenie związków między okolicznościami przyjścia na świat dziecka a faktami z życia patrona pojawia się jako kolejny przejaw motywacji religijnych w aktach nominacyjnych pokolenia I. Świadczy o tym między innymi wypowiedź jednej ze studentek:

W dniu narodzin babci na świat przyszło siedmiu chłopców i ona jako ósma – jedyna dziewczynka. Lekarz, który odbierał poród, zażartował, że **na świat przyszła dziś jedna pokusa – stąd Ewa**.

Opowieść ta jest dowodem na mniej lub bardziej świadomą stereotypizację onimów. *Ewa* staje się symbolem grzechu (pokusy), *Józef* – symbolem opiekuna:

Dziadek jest najstarszym dzieckiem pradziadków, którzy łącznie mieli 8 dzieci. **Inspirując się postacią biblijnego Józefa, postanowili nadać to imię swojemu najstarszemu synowi**, z nadzieją, że na wzór swojego imiennika będzie się on opiekował swoimi bliskimi. Miało to być pewnego rodzaju namaszczenie na opiekuna swojego rodzeństwa.

Ten drugi przykład jest (w odróżnieniu od pierwszego) świadectwem realnej wiedzy religijnej i wiary w moc słowa (imienia). Z podobnych pobudek w pokoleniu dziadków innej studentki nadano imiona: *Helena* (miała chronić rodzinę przed burzami), *Krystyna* (patronka spraw beznadziejnych), *Wolfgang* (patron osób hodujących bydło).

Wyjątkowa na tle omówionego materiału jest motywacja nadania imienia *Ignacy* – wybranego na cześć biskupa ordynariusza diecezji, w której mieszkali rodzice dziadka jednego ze studentów.

Pokolenie II (rodzice)

Z powodów, o których pisałam, liczba odpowiedzi dotyczących motywacji nadawania imion rodzicom uczestników kursu znacznie przewyższa liczbę odpowiedzi dotyczących ich dziadków. O motywacji religijnej można w tym pokoleniu mówić w odniesieniu do 28 kobiet i 41 mężczyzn (por. tabela 3 i tabela 4).

Pozwala to postawić hipotezę (wymagającą oczywiście dalszych badań), że motywacja religijna częściej przyświecała wyborowi imion męskich niż żeńskich. Może to wynikać z faktu, że najbardziej wyraziści patroni nowotestamentowi (a to ich imiona pojawiają się na najwyższych miejscach listy frekwencyjnej) to mężczyźni. W Biblii znajdziemy z kolei o wiele mniejszy repertuar żeńskich imion uniwersalnych – to znaczy takich, które (w odróżnieniu od np. *Racheli*) nie będą jednoznacznie kojarzyć się z przedstawicielami wyznania możeszowego. Z danych zaprezentowanych w tabeli wynika, że to właśnie imiona biblijne mają największy potencjał, jeśli chodzi o motywację religijną w tym pokoleniu – pojawiają się one na wyższych miejscach list frekwencyjnych zarówno mężczyzn (*Andrzej, Jan, Marek, Paweł, Adam, Michał, Tomasz*), jak i kobiet (*Maria, Ewa, Anna, Elżbieta*).

Podobnie jak w pokoleniu najstarszym, tu również motywacje religijne nie są jednolite. Jedną z nich jest motywacja kalendarzowa. Zdeteterminowała ona wybór zarówno pierwszych (np. *Jolanta, Robert, Maria, Paweł, Sylwester, Dorota, Jan, Ewa, Anna, Zbigniew, Wiesław, Henryk, Michał*), jak i drugich (np. *Maria, Helena, Henryk, Honorata, Hieronim, Hipolit*) antroponimów. Z wypowiedzi studentów wynika, że motywacja kalendarzowa miała w pokoleniu ich rodziców źródła religijne:

Babcia nadawała imiona zgodnie z **katolicką tradycją** – moja mama otrzymała imię **Anna**, gdyż **urodziła się w miesiącu, w którym przypada dzień wspomnienia św. Anny**. Mój wujek nazywa się **Paweł**, bo **urodził się w tym samym miesiącu co Jan Paweł II**.

Moim ojcem chrzestnym jest brat mojego taty, **który urodził się 24 czerwca** i ma na imię **Jan**. **Regułą było to, że dane imię musiał już nosić jakiś święty bądź błogosławiony**.

Bywała też jednak wynikiem kompromisu między rodzicami nowo narodzonego dziecka, którzy do końca nie byli zgodni w tej kwestii, lub próbą połączenia urodzin z imieninami: „Moja babcia nazwała mamę **Iloną**, ze względu na to, że **w dniu jej urodzin wypadają imieniny Ilony**”. Motywacja kalendarzowa

L.p.	Imię	I czy II	Liczba
1.	<i>Andrzej</i>	I	4
2.	<i>Jan</i>	I	4
3.	<i>Marek</i>	I, II	4
4.	<i>Paweł</i>	I	4
5.	<i>Wojciech</i>	I	3
6.	<i>Adam</i>	I	2
7.	<i>Jacek</i>	I	2
8.	<i>Michał</i>	I	2
9.	<i>Tomasz</i>	I	2
10.	<i>Bogusław</i>	I	1
11.	<i>Dariusz</i>	I	1
12.	<i>Grzegorz</i>	I	1
13.	<i>Henryk</i>	I	1
14.	<i>Hieronim</i>	I	1
15.	<i>Hipolit</i>	II	1
16.	<i>Józef</i>	I	1
17.	<i>Karol</i>	I	1
18.	<i>Krzysztof</i>	I	1
19.	<i>Piotr</i>	I	1
20.	<i>Robert</i>	I	1
21.	<i>Sylwester</i>	I	1
22.	<i>Wiesław</i>	I	1
23.	<i>Zbigniew</i>	I	1
Razem			41

Tabela 3. Imiona męskie nadane z pobudek religijnych w pokoleniu II

L.p.	Imię	I czy II	Liczba
1.	<i>Maria</i>	I, II	4
2.	<i>Ewa</i>	I	3
3.	<i>Anna</i>	I	2
4.	<i>Elżbieta</i>	I	2
5.	<i>Katarzyna</i>	I, II	2
6.	<i>Małgorzata</i>	I	2
7.	<i>Agnieszka</i>	I	1
8.	<i>Aneta</i>	I	1
9.	<i>Antonina</i>	I	1
10.	<i>Barbara</i>	I	1
11.	<i>Dorota</i>	I	1
12.	<i>Honorata</i>	I	1
13.	<i>Jadwiga</i>	I	1
14.	<i>Joanna</i>	I	1
15.	<i>Jolanta</i>	I	1
16.	<i>Magdalena</i>	I	1
17.	<i>Natalia</i>	I	1
18.	<i>Urszula</i>	I	1
19.	<i>Zofia</i>	I	1
Razem			28

Tabela 4. Imiona żeńskie nadane z pobudek religijnych w pokoleniu II

„Mama taty nazywa się Barbara, ponieważ urodziła się w Barbórkę” ...

łączy się niekiedy z (również niemającą podłoża religijnego) chęcią nadawania imion seryjnych (np. na tę samą literę alfabetu):

Wszyscy „przynieśli” sobie swoje drugie imię razem z datą narodzin i **wszyscy przynieśli sobie imię na „H”**. Z tego powodu w jednej rodzinie mamy [...] Elżbietę **Honoratę** i Piotra **Hieronima**.

Lektura wypowiedzi studentów prowadzi do wniosku, że osłabienie kalendarzowej motywacji religijnej dotyczy przede wszystkim imion świętych mniej znanych (np. *Ilona, Sylwester, Zbigniew, Wiesław, Henryk*). Wyborowi imion świętych apostołów (*Andrzej, Jan, Marek, Paweł*), patrona Polski (*Wojciech*), papieża Polaka (*Jan, Paweł, Karol*), pierwszych ludzi (*Adam, Ewa*), czy Matki Boskiej (*Maria*) towarzyszy świadoma decyzja podbudowana wiedzą religijną. Świadczą o tym między innymi następujące wypowiedzi:

Najstarszy syn otrzymał imię **Wojciech**, aby **uczcić św. Wojciecha**, jednego z trzech patronów Polski. Mój tata otrzymał imię **Andrzej**, na wzór **św. Andrzeja**. **Ważny był tu patronat, jaki sprawuje św. Andrzej – patron podróżników. Mój dziadek bardzo dużo podróżował, stąd też wyniknął pomysł na imię mojego taty.** Najmłodsze dziecko moich dziadków, jedyna córka, otrzymała imię **Joanna**. Imię to miało kojarzyć się z **biblijną Joanną**, o której pisał Łukasz Ewangelista – to ona razem z Marią Magdaleną odkryła pusty grób Jezusa i poinformowała o tym apostołów.

Syna nazwali **Wojciech**, od **świętego Wojciecha**, który jest ważną postacią dla polskiego kościoła katolickiego.

Mój tata nazywał się **Marek**. Dziadkowie chcieli dać mu imię jakiegoś świętego i uznali, że imię **Marka Ewangelisty** podoba im się najbardziej.

Wybór konkretnego świętego jako patrona nowo narodzonego dziecka często determinowała znajomość żywotów świętych, a także ich związek z losami rodziców. Dowodzą tego następujące imiona:

- a. *Andrzej* – syn podróżnika (św. Andrzej – patron podróżników);
- b. *Barbara* – córka górnika (św. Barbara – patronka górników);
- c. *Katarzyna* – córka kolejarza (św. Katarzyna – patronka kolejarzy).

O wpływie czynników lokalnych na wybór imienia dla dziecka świadczą na przykład imiona braci: *Jacek* i *Wojciech*. Pierwsze z nich wiąże się z wizerunkiem św. Jacka umieszczonym w kościele parafialnym matki chłopców, drugie – z wezwaniem tego kościoła. Do imion „seryjnych” należą także imiona bliźniąt

z pokolenia II: *Adam i Ewa* (imiona od wieków chętnie nadawane bliźniętom – por. Bystrzeń 1938: 45), *Jan i Jacek* (imiona kalendarzowe). Motywacji religijnej nie zawsze jednak musi towarzyszyć znajomość żywotów świętych lub kalendarz – niekiedy jest ona wynikiem prostej analizy etymologicznej. Świadczy o tym na przykład akt nominacji za pomocą imienia *Bogusław*, tłumaczony religijnością babci i chęcią nadania imienia „na chwałę Boga”.

Uczestnicy kursu, którzy opisywali imiona swoich rodziców i ich rodzeństwa motywowane względami religijnymi, często zwracali właśnie uwagę na jednoznaczne deklaracje konfesyjne swoich dziadków: „Jak już wspomniałam, moja **babcia była bardzo religijna, więc nadając imiona kierowała się imionami i znaczeniem świętych**”, „Babcia **jest osobą bardzo religijną**”, „Moja babcia, Mirosława, **jest osobą bardzo religijną**, w związku z czym chciała co najmniej jednemu dziecku nadać imię biblijne”.

Z wypowiedzi badanych wynika, że motywacja religijna przyświecała przede wszystkim matkom ich rodziców. Obserwacja ta może potwierdzać fakt, że w II połowie XX w. ojcowie w mniejszym stopniu angażowali się w życie rodzinne, również w proces wyboru imion swoich potomków.

Pokolenie III (studenci)

Mimo że (z powodów opisanych wcześniej) najwięcej wypowiedzi na forum dotyczyło wyboru imion samych uczestników kursu, onimów nadanych z pobudek religijnych jest w tej grupie nieco mniej niż w opowieściach dotyczących pokolenia II. Świadczyć to może o spadku popularności tej motywacji na przełomie XX i XXI w. i obserwowanej przez socjologów sekularyzacji polskiego społeczeństwa. Z danych zaprezentowanych w tabelach wynika brak różnic płciowych w tym zakresie – z pobudek religijnych wybrano 19 imion dla 30 chłopców i 21 imion dla 27 dziewczynek.

Podobnie jak w poprzednich pokoleniach, w pokoleniu studentów dominują imiona jednostkowe, choć na uwagę zasługuje popularność motywacji religijnej towarzyszącej wyborowi imienia *Mateusz*. Z jednej strony stanowi to wynik popularności tego imienia pod koniec XX w. w ogóle⁵, z drugiej świadczy o popularności św. Mateusza („Na wybór mojego imienia wpływ miał również **Mateusz ewangelista**”) oraz chęci do nadawania imion seryjnych, w tym wypadku imion 4 apostołów: „Ja mam na imię **Mateusz**, a moi bracia *Łukasz*, *Jan* i *Marek*, ponieważ nasz tata chciał mieć synów, których **imiona będą odpowia-**

---

⁵ W latach siedemdziesiątych imię to nadano 5882 razy, w latach dziewięćdziesiątych aż 83744, a w latach 1900–1994 – 58715 razy (Rymut 1995: 276).

„Mama taty nazywa się Barbara, ponieważ urodziła się w Barbórkę”...

L.p.	Imię	I czy II	Liczba
1.	<i>Mateusz</i>	I	6
2.	<i>Jan</i>	I, II	4
3.	<i>Karol</i>	I	3
4.	<i>Paweł</i>	I, II	2
5.	<i>Adam</i>	II	1
6.	<i>Amadeusz</i>	I	1
7.	<i>Bartłomiej</i>	I	1
8.	<i>Bartosz</i>	I	1
9.	<i>Dariusz</i>	I	1
10.	<i>Dawid</i>	I	1
11.	<i>Patryk</i>	I	1
12.	<i>Hubert</i>	I	1
13.	<i>Jakub</i>	I	1
14.	<i>Łukasz</i>	I	1
15.	<i>Marek</i>	I	1
16.	<i>Mariusz</i>	I	1
17.	<i>Mikołaj</i>	I	1
18.	<i>Szymon</i>	I	1
19.	<i>Wojciech</i>	I	1
Razem			30

Tabela 5. Imiona męskie nadane z pobudek religijnych w pokoleniu III

L.p.	Imię	I czy II	Liczba
1.	<i>Agnieszka</i>	I	3
2.	<i>Maria</i>	I, II	3
3.	<i>Joanna</i>	I	2
4.	<i>Marta</i>	I	2
5.	<i>Agata</i>	I	1
6.	<i>Alicja</i>	I	1
7.	<i>Anna</i>	I	1
8.	<i>Barbara</i>	II	1
9.	<i>Elżbieta</i>	II	1
10.	<i>Emilia</i>	I	1
11.	<i>Ewa</i>	I	1
12.	<i>Gabriela</i>	I	1
13.	<i>Józefina</i>	II	1
14.	<i>Katarzyna</i>	I	1
15.	<i>Kinga</i>	I	1
16.	<i>Magdalena</i>	I	1
17.	<i>Nina</i>	I	1
18.	<i>Olga</i>	I	1
19.	<i>Paulina</i>	I	1
20.	<i>Stanisława</i>	II	1
21.	<i>Daria</i>	I	1
Razem			27

Tabela 6. Imiona żeńskie nadane z pobudek religijnych w pokoleniu III

dały imionom czterech ewangelistów”, „Jest to imię jednego z czterech apostołów, a w rodzinie było już 3, dziadek Jan, wujek (brat mojej mamy) Marek oraz syn wujka, Łukasz. Rodzice uznali że w **rodzinie musi być i czwarty apostoł** i tak oto mój brat ma na imię **Mateusz**”. Co ciekawe, o wyborze imienia *Mateusz* w analizowanej grupie nigdy nie decydował kalendarz. Dwa razy czynnikiem determinującym były okoliczności konfesyjne towarzyszące oczekiwaniu na narodziny dziecka: „Rodzice zadecydowali **podczas słuchania ewangelii według św. Mateusza**”, „Podczas jednej z mszy organista zagrał *Balladę o celniku Mateuszu* i mojej wówczas ciężarnej mamie tak się spodobała, że zapragnęła, aby jej drugi syn miał imię jak bohater ballady”.

Drugim patronem, którego postać była motywacją wyboru imion (*Jan, Karol*) chłopców, jest Jan Paweł II⁶. Decyzji tej towarzyszył obserwowany w latach osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych XX w. „efekt papieża Polaka”: „Kolejnym powodem była **osoba Jana Pawła II, czyli Karola Wojtyły**, który był dla moich rodziców ważną osobą”, „Przy wyborze mojego imienia rodzina kierowała się głównie sympatią do papieża **Jana Pawła II**”. Niekiedy „sympatii” do papieża towarzyszyły w akcie nominacyjnym również inne okoliczności, np. wizyta Jana Pawła II w Polsce (wybór imienia *Jan* jako drugiego), czy narodziny dziecka przypadające 16 października – w rocznicę wyboru papieża Polaka (imię *Jan* nadane jako pierwsze).

Analiza odpowiedzi studentów na temat motywacji towarzyszących ich aktom nominacyjnym prowadzi do wniosku o osłabieniu w tej grupie pozycji imion kalendarzowych. Ze względu na dzień urodzenia nadawano przede wszystkim drugie imiona, zarówno męskie (np. *Paweł* – urodzony w dniu wspomnienia apostołów Piotra i Pawła), jak i żeńskie (np. *Barbara, Elżbieta*). W grupie tej znalazły się także dwa imiona żeńskie nadane (jako drugie) na cześć patronów męskich – *Stanisława* (urodzona we wspomnienie św. Stanisława Biskupa Męczennika) i *Józefina* (urodzona we wspomnienie św. Józefa). Motywacji kalendarzowej determinującej wybór pierwszych imion towarzyszą jednak zwykle inne (niż tylko kalendarz) okoliczności, np.:

---

⁶ O wpływie wyboru Karola Wojtyły na papieża na motywacje imiennicze w latach osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych pisze między innymi K. Doroszewicz, która zauważa: „Analizując częstotść nadań imienia *Karol* w Polsce po wyborze kardynała K. Wojtyły na papieża (Jan Paweł II), można zauważyć wyraźny wzrost popularności tego imienia w kolejnych dekadach: w latach siedemdziesiątych liczba nadań wynosiła 5866, w latach osiemdziesiątych (wybór miał miejsce w 1978 r.) – 15 894, w latach dziewięćdziesiątych – 42 902. Analogicznie wzrosła popularność imienia *Karolina* (956; 20 107; 94 240). Nie odnotowano podobnego wpływu imienia *Lech*, pomimo związku Lecha Wałęsy z ważnymi wydarzeniami społeczno-politycznymi [...] (Doroszewicz 2013: 28).

„Mama taty nazywa się Barbara, ponieważ urodziła się w Barbórkę” ...

Bartosz, można powiedzieć, że sam sobie przyniósł swoje imię. Początkowo miał nosić imię *Jakub*, jednak Hubert miał w przedszkolu **kolegę Bartusia** i bardzo podobało mu się to imię. Kuzyn **Bartosz urodził się 21 kwietnia, a tego dnia imieniny obchodzi właśnie Bartosz.**

Wybór mojej mamy padł na imię *Daria*, ponieważ miała ona współniczkę właśnie o tym imieniu i **bardzo jej się to imię spodobało**. Tacie natomiast zwyczajnie podobało się imię *Anna*, dlatego rodzice decyzję o wyborze odwlekali w czasie. **Urodziłam się 25 października w dniu imienin Darii – przeznaczenie według mojej mamy, bądź przypadek?** Zdania są podzielone :) Jednak tego dnia rodzice wspólnie wybrali imię *Daria*, nie zapominając o imieniu *Anna*, które to mam nadane jako drugie.

Tydzień po moich urodzinach, w dniu rozmowy z księdzem (26 maja), zdeorientowana mama zerknęła w kalendarz i wybrała imię *Paulina*, **ponieważ tego dnia swoje święto obchodziła święta Paulina. Pomyślała, że będziemy razem obchodzić swoje święta, ona Dzień Matki, a ja imieniny.**

Kalendarz może być także narzędziem swego rodzaju gry onimicznej wymyślonej przez wujka jednej ze studentek:

Ciekawy sposób doboru imienia praktykował mój drugi wujek, mianowicie **w dniu urodzenia dziecka, patrząc w kalendarz, wybierał imię przeciwnej płci, które obchodziło imieniny.** Następnie odpowiednikiem damskim lub męskim (odpowiednio dla dziecka) było nazywane dziecko. W ten sposób imię otrzymało siedmioro dzieci – na przykład *Emilia* urodziła się w dniu imienin Emila, *Dariusz* w dniu imienin Darii, a *Patryk* w dniu imienin Patrycji.

Podobne wypowiedzi, których autorzy pisali, że imiona ich lub ich rodzeństwa nadane zostały w związku z chęcią, aby dziecko tego samego dnia obchodziło imieniny i urodziny (np. *Mikołaj*, *Joanna*), są dowodem na sekularyzację motywacji kalendarzowej, obserwowaną na przełomie XX i XXI w. Nie zmienia to jednak faktu, że również w tym okresie zdarzą się imiona przyniesione nadawane z pełną świadomością wyboru świętego patrona, przy czym zwykle ten wybór sugerowały babcie dziewczynek np. „Urodziłam się 16 listopada. **W ten dzień jest odpust ku czci Matki Bożej Ostrobramskiej w parafii mojej babci.** I z racji tego jestem już czwarta w rodzinie z imieniem *Maria* (prababcia, babcia i ciocia)”, „Moje drugie imię zasugerowała **babcia, bardzo religijna kobieta, która wykorzystując fakt, iż urodziłam się w imieniny Marii, nakłoniła rodziców, by Maryja miała mnie w swojej opiece**”.

Warto także zwrócić uwagę na to, że mimo iż motywacje religijne tracą w omawianej grupie na częstotliwości, obserwujemy pogłębioną świadomość teologiczną, która im towarzyszy. Innymi słowy: jeśli rodzice decydują się nadać dziecku imię z pobudek religijnych, akt ten jest poprzedzony namysłem głębszym niż sama obserwacja związku dnia narodzin dziecka z dniem wspomnienia konkretnego patrona. Obserwujemy także większą (w stosunku do okresu poprzedniego) samodzielność rodziny w tym zakresie – o wyborze imienia konkretnego patrona ani razu nie zdecydowało duchowieństwo. O silnej świadomości teologicznej rodziców świadczy między innymi następująca wypowiedź:

Moje faktyczne imię pochodzi więc **od archanioła Gabriela**. Otrzymałam je między innymi przez jego powiązanie z Dobrą Nowiną. **Moi rodzice postanowili mnie tak nazwać, bo byłam ich pierwszym dzieckiem, na które, wprawdzie nie tak bardzo jak Zachariasz i Elżbieta, ale też musieli trochę poczekać.**

Kolejnym jej przejawem jest także nadawanie imion na cześć konkretnych świętych:

- a. *Agnieszka* (na cześć św. Agnieszki dziewicy i męczennicy);
- b. *Joanna* (na cześć Joanny d'Arc);
- c. *Hubert* (na cześć św. Huberta – patrona myśliwych – dziadek chłopca był myśliwym);
- d. *Nina* (na cześć św. Niny – patronki Gruzji);
- e. *Alicja* (na cześć bł. Alicji Kotowskiej);
- f. *Kinga* (na cześć bł. Kingi);
- g. *Olga* (na cześć bł. Olgi – patronki Rusi).

W jednym (wcale nieoczywistym) wypadku rodzice dziecka kierowali się religijnym znaczeniem imienia *Amadeusz* (łac. 'kochający Boga'), raz o wyborze imienia dla syna zdecydowało wydarzenie religijne – pielgrzymka relikwii św. Wojciecha w parafii rodziców chłopca.

Warto zwrócić uwagę na to, że część uczestników kursu pisała o tym, że wybór imion ich lub ich rodzeństwa (*Szymon, Marta, Agata, Dawid, Mariusz*) determinowały względy religijne, nie przywoływała jednak konkretnych patronów czy też wydarzeń, które temu aktowi nominacji mogły towarzyszyć.

Pokolenie IV (dzieci)

Część uczestników kursu wypowiadała się także na temat wyboru imienia dla ich dzieci, wyboru imienia dla dzieci ich rodzeństwa lub deklarowała chęć nadania swoim przyszłym dzieciom konkretnych antropimów. Wśród tych wypowie-

„Mama taty nazywa się Barbara, ponieważ urodziła się w Barbórkę” ...

dzi znalazły się także takie, które są przejawem wyboru imienia na cześć konkretnych patronów: *Karol* (na cześć Karola Wojtyły), *Hubert* (na cześć św. Huberta, ponieważ „rodzina męża od lat jest związana z lasem”), *Florian* (na cześć św. Floriana – ojciec dziecka jest członkiem ochotniczej straży pożarnej).

Podsumowanie

Imiona jako znaki językowe, fakty społeczne i elementy porządku prawnego są integralnymi elementami kultury danej społeczności. Z jednej strony więc tę kulturę tworzą, z drugiej zaś są przez nią determinowane:

Wyodrębnione przez specjalistów dziedziny kultury pozwalają badaczowi imion czy nazwisk dostrzec płaszczyzny z nimi zbieżne. Należą do nich: system wartości, normy moralne, ideały, wzory zachowań i postaw; religia i jej język, jego symbolika, zwyczaje, tradycja i historyczne doświadczenie narodu (Czaplicka-Jedlikowska 2008: 96–97).

Badania porównawcze przeprowadzone na podstawie wypowiedzi studentów i studentek Uniwersytetu Warszawskiego pozwoliły na obserwację ewolucji motywacji religijnej, od wieków determinującej akty nominacji Polaków. Mimo pewnych niedostatków badanego materiału z perspektywy analiz frekwencyjnych można na jego podstawie wysnuć kilka hipotez badawczych:

1. Motywacje religijne determinujące wybór imienia dla dziecka są obecne we wszystkich czterech pokoleniach członków rodzin, które opisywali uczestnicy kursu. Mimo iż trudno porównywać ze sobą częstotliwość tych motywacji w pokoleniu I i II, analiza porównawcza pokolenia II i III pozwala wysnuć wniosek o frekwencyjnym osłabieniu motywacji religijnych na przestrzeni ostatnich 50 lat. Prawdopodobnie motywacje te dominowały w aktach nominacyjnych pokolenia I, jednak pamięć o nich nie zawsze przetrwała w opowieściach rodzinnych.
2. Mimo że różnice w tym zakresie nie są zbyt wyraziste, postawić można hipotezę, że ze względów religijnych częściej nadawano imiona męskie niż żeńskie. Ma to prawdopodobnie związek z patriarchalnym charakterem kultury chrześcijańskiej, której nośnikiem jest Pismo Święte (większość postaci biblijnych to mężczyźni) i przekazy hagiograficzne (popularność kultu św. Wojciecha). Jedyny wyjątek od tej reguły stanowi imię *Maria* – chętnie nadawane właśnie ze względów religijnych.
3. Mimo że porównanie wypowiedzi odnoszących się do aktów nominacyjnych pokolenia II i III prowadzi do wniosku o osłabieniu frekwencji

motywacji religijnej, można postawić hipotezę o wzmocnieniu jej świadomości. O ile w pokoleniu I i II motywacja religijna miała w dużej mierze charakter zautomatyzowany, czego przejawem jest dominacja imion kalendarzowych, o tyle w pokoleniu III wybór imienia dla dziecka jest podyktowany konkretnymi pobudkami religijnymi, przede wszystkim kultem konkretnych świętych.

4. Motywacje religijne, mimo że wyrastają z jednego podłoża kulturowego, przekonania o związku znaku językowego (imienia) z rzeczywistością duchową oraz wiary w relację między *sacrum* a *profanum*, mogą mieć różne przejawy. W badanym materiale ujawniły się one w postaci wyboru:
  - a. imion kalendarzowych (oraz stanowiących wynik ich sekularyzacji imion pseudokalendarzowych nadawanych bez związku z patronem);
  - b. imion patronów ważnych z perspektywy kultu religijnego w ogóle (*Maria, Wojciech, Jan, Karol, Mateusz*);
  - c. imion patronów wybieranych lub sugerowanych przez duchowieństwo jako alternatywy dla imion „świeckich” (np. *Piotr* zamiast *Waldemara*);
  - d. imion patronów ważnych z perspektywy danej rodziny, np. zawodu rodziców (*Barbara, Florian, Hubert, Katarzyna*), wezwania parafii (np. *Jacek*) lub posłannictwa, które chce się wyznaczyć dziecku (np. *Józef*);
  - e. imion patronów ważnych z perspektywy danego aktu nominacji (np. *Mateusz* nadane po wysłuchaniu pieśni *Do celnika Mateusza przyszedł Pan*; *Gabriela* nadane w związku z „dobrą nowiną”, jaką była wiadomość o poczęciu dziecka);
  - f. imion, w wypadku których związek z religią jest wynikiem ich etymologii (np. *Bogusław, Amadeusz*).
5. Analiza wypowiedzi uczestników kursu prowadzi także do wniosku, że bardzo często trudno wskazać jedną motywację aktu nominacji. Zdarza się więc, że motywacje religijne przeplatają się ze sobą nawzajem, innym razem są wspomagane motywacjami świeckimi (np. motywacją estetyczną), jeszcze w innym wypadku same stanowią uzupełnienie motywacji świeckich (np. imię *Mateusz* nadane w związku z postacią Mateusza Cuthberta z *Ani z Zielonego Wzgórza* i św. Mateusza Ewangelisty).

„Mama taty nazywa się Barbara, ponieważ urodziła się w Barbórkę” ...

Bibliografia

- Bystron S., 1938, *Księga imion w Polsce używanych*, Warszawa.
- Czaplicka-Jedlikowska M., 2008, *Współczesne tendencje kulturowe w nadawaniu imion dzieciom na przykładzie Łobeznicy*, „Linguistica Bidgostiana”, s. 96–110.
- Doroszewicz K., 2013, *Z imieniem przez życie. Psychologiczne aspekty imion ludzkich*, Warszawa.
- Rymut K., 1995, *Słownik imion współcześnie w Polsce używanych*, Kraków.

“My dad’s mom is Barbara, because she was born on St Barbara’s Day”: religious motivations for naming children of four generations of Poles

Summary

The subject matter of this paper is religious motivations for naming four generations of Poles born in the 20th and 21st centuries. The research material is statements of the University of Warsaw students who attended an online course on anthroponymy. I collected the statements on motivations for naming children in their families between 2018 and 2021. I analysed the material with reference to the following generations: course participants, their parents, grandparents, and children. The analysis leads to the conclusion that religious motivations determined the choice of names in all separated groups although it is undoubtedly weaker in the generation of students (born at the turn of the 21st century) than in the generation of their parents. The research on spontaneous (other than survey) statements on the subject permit also the conclusion that there are several subtypes among the religious naming motivations. Hence, the discussed group included calendar names, names given to honour the patrons of a given parish, names given to honour the patrons of the parents’ professions, and names associated with an important event in the family’s life, the very act of nomination, or the etymology revealing the religious embedment of names.

Keywords: anthroponymy, naming motivations, religious motivations, calendar motivation

Słowa kluczowe: antroponimia, motywacje imiennicze, motywacje religijne, motywacja kalendarzowa